Hans Lynge: Tusilartoq hører tryllemågens sang, lærer den og når hjem i god behold 1983. Olie på lærred 60 × 90 cm.

erne tiltog de veneriske sygdomme voldsomt i den grønlandske befolkning. Stigningen, der specielt vedrørte gonoré, kunne sættes i forbindelse med den voksende samfærdsel med Danmark og internt i Grønland. De mange danske sæsonarbejdere, specielt inden for byggeindustrien, har sikkert spillet en væsentlig rolle for sygdomsspredningen. Under ledelse af distriktslæge *Gunnar Aagaard Olsen* gennemførtes i årene 1965–1967 en landsdækkende kampagne specielt rettet mod gonoré. *Aagaard Olsens* interview afdækkede mange tidligere ikke-beskrevne facetter af unge grønlænderes seksuelle adfærd (16) og demonstrerede klart de veneriske sygdommes socialmedicinske implikationer i det grønlandske samfund.

1970'erne: Grønlandsmedicinsk Selskab, lipider, cancer og hepatitis

En væsentlig begivenhed i den grønlandsmedicinske forskningshistorie var stiftelsen i 1970 af et Dansk Selskab for Medicinsk Forskning i Grønland med navneforandring i 1978 til Grønlandsmedicinsk Selskab (17). Initiativgruppen lededes af *Jørgen Balslev Jørgensen*, der siden 1967 havde været lægeligt medlem af Kommissionen for Videnskabelige Undersøgelser i Grønland. Initiativgruppen omfattede i øvrigt *Ole Berg*, grønlandsktalende, tidligere distriktslæge i Narsaq, *Arne Østergaard Hansen*, assisterende landslæge, *Bent Harvald*, professor ved Odense Universitet og medlem af Statens Lægevidenskabelige Forsknings-

råd, *Rigmor Rørdam Holm*, medicinalkonsulent, og *Carsten Smidt*, konsulent i øre-næse-hals-sygdomme og med tætte kontakter til de franske antropologer i Østgrønland. Selskabet, der ved sin start havde 60 medlemmer fik hurtigt en central placering som informations- og kontaktorgan for den grønlandsmedicinske forskning.

Diskrepansen mellem grønlændernes meget fedtrige kost og den samtidige sjældne forekomst af akut myokardieinfarkt i Grønland blev incitamentet til at overlæge ved centrallaboratoriet på Aalborg Sygehus, *Hans Olaf Bang*, og hans 1. reservelæge, *Jørn Dyerberg*, påbegyndte deres kostundersøgelser i Uummannaq distrikt. Undersøgelserne blev med stor konsekvens ført frem til en forklaringsmodel for grønlændernes øgede blødningstendens, nedsatte trombose-ringstendens og dermed nedsatte risiko for akut myokardieinfarkt. Central var påvisningen af et højt indhold af n-3 polyumættede fede syrer i marine pattedyr og fisk, og i blod fra mennesker hvis kost i væsentlig grad stammer fra disse dyr. Dette giver anledning til ændringer i prostaglandinsyntesen og dermed en nedsat trombocyt-aggregation. *Bang* og *Dyerbergs* fund har i alt væsentligt kunnet bekræftes ved senere undersøgelser, selv om forholdene måske ikke er helt så enkle som oprindelig antaget (18). Undersøgelserne er globalt blevet fulgt op af en række interventionsprojekter og detailanalyser. *Bang* og *Dyerbergs* resultater må betragtes som værende blandt de væsentligste inden for den præventive kardiologi – det nærmeste grønlandsmedicinsk forskning er kommet nobelklassen.

Patologerne *Jens Peder Hart Hansen* og *Nils Højgaard Nielsen* påbegyndte i slutningen af 1970'erne en epidemiologisk kortlægning af cancer i Grønland (19). Igennem et tiår så en række valide opgørelser vedrørende forskellige cancerformer dagens lys. Blandt de væsentligste fund kan nævnes en bekræftelse af den hyppige forekomst af nasopharynxcancer, hyppig forekomst af spytkirtel- og esophaguscancer, høj og stadig stigende lungecancer-hyppighed, høj hyppighed af cancer colli uteri, lav hyppighed af prostata- og blærecancer, relativt lav hyppighed af mammacancer.

Den senere professor i infektionsmedicin ved Rigshospitalet, *Peter Skinhøj*, kortlagde i løbet af 1970'erne sammen med vekslende medarbejdere blandt distriktslægerne hepatitis-udbredelsen på Grønland. Hepatitis B er endemisk med høj prævalens af tidligt smittede og mange kroniske virusbærere, mens hepatitis A optræder i akutte epidemier. Karakteristisk for hepatitis i Grønland er at der trods smitteudbredelsen og trods samtidigt stort alkoholkonsum kun er få tilfælde af levercirrhose og næsten ingen tilfælde af primær levercancer (20).

Undersøgelser til belysning af det særlige grønlandske sygdomspanorama fortsatte op igennem 1970'erne. Metodologisk skal fremhæves distriktslæge i Upernavik *Niels Kromanns* oversigt over samtlige tilfælde af kronisk sygdom debuteret i distriktet i

årene 1950–1974. Materialet er stringent epidemiologisk behandlet af *Anders Green*, senere professor i genetisk epidemiologi ved Aarhus Universitet.

1980'erne: Kongressen i København, cancer og virus, mumier, forurening, socialmedicin og akkulturation

I august 1981 afholdtes The 5th International Symposium on Circumpolar Health på Hotel Scandinavia i København med *Bent Harvald* og *Jens Peder Hart Hansen* som henholdsvis præsident og generalsekretær. Kongressen, der havde godt 300 aktive deltagere fra alle arktiske områder og også nogle få fra Antarktis, gav den efterhånden ganske omfattende grønlandsmedicinske forskning mulighed for at hævde sin placering internationalt. Ved kongressen stiftedes The International Union for Circumpolar Health (IUCH). Kongressens proceedings (21) kom ved udformning og indexering til at danne skole for efterfølgende cirkumpolare kongresser, hvilket har betydet, at samlingen af proceedings over årene er kommet til at rumme en meget nær total oversigt over cirkumpolar helseforskning.

Over årene inddroges Kræftens Bekæmpelses cancerregister stadig mere i kræftforskningen i Grønland på initiativ af registrets ledere, *Ole Møller Jensen* og *Hans Storm*. Endvidere indledtes et særdeles frugtbart samarbejde mellem de danske cancerepidemiologer og interesserede grupper i Alaska og Canada.

Den store lungecancerhyppighed i Grønland lod sig jo tvangfrit forklare ved det store cigaretforbrug – i gennemsnit ryger grønlænderne mere end dobbelt så mange cigaretter som danskerne. Hos grønlandske kvinder konstateredes intet mindre end verdens højeste lungekræfthyppighed hos kvinder.

Den høje hyppighed af cancer colli uteri blev sat i forbindelse med specielt unge grønlandske kvinders mange og hurtigt skiftende seksualpartnere med den dermed forbundne risiko for smitte med enten Papilloma- eller herpesvirus. Forholdene er udredt af *Susanne Krüger Kjær* i et samarbejde med bl.a. distriktslægen i Nuuk/Godthåb, *René Birger Christensen*, og patologen *Paul Poll* fra Nykøbing Falster Sygehus (22).

De hyppige svulster i nasopharynx, spytkirtler og øvre esophagus er belyst ved undersøgelser af otologen *Henrik Albeck*. Disse svulster sættes nu i forbindelse med en særlig tidlig infektion med Epstein-Barr-virus. Smitte med Epstein-Barr-virus i meget ung alder er demonstreret i den grønlandske befolkning af virologerne *Peter Ebbesen* og *Mads Melbye*, begge fra Kræftens Bekæmpelses forskningsafdeling i Århus, i samarbejde med overlæge *Torbjørn Bennike*, SANA's medicinske afdeling. Smittetidspunktet er åbenbart helt afgørende for infektionens forløb, tidligt i livet nasopharynxcancer eller ved samtidig malaria, Burkitts lymfom, sent i livet mononukleose, der forekommer yderst sjældent hos grønlændere (23).